



**AJER**  
AKADEMIC JOURNAL OF  
EDUCATIONAL RESEARCH

# ISSUE 2

**AKADEMIC JOURNAL  
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)  
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

**MARCH 2024**

**[WWW.AJERUZ.COM](http://WWW.AJERUZ.COM)**

**INKLYUZIV TA'LIMDA AXBOROT KOMMUNIKATSION  
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA  
IMKONIYATLARI**

*Sh.N.Ibadullayeva, S.J.Muvassarova*  
CHDPU Maxsus pedagogika kafedrası o'qituvchisi  
CHDPU Surdopedagogika yo'nalishi 2-kurs talabasi

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada kar va zaif eshituvchi bolalar ta'limida AKT dan foydalanishning dolzarbligi xususida ma'lumotlar keltiriladi. Shuningdek, kar va zaif eshituvchi bolalar nutqini rivojlantirishda AKT dan foydalanishning imkoniyatlari sanab o'tilgan.

**Kalit so'zlar:** kar va zaif eshituvchi bola, ta'lim, korreksiya, nutq, mashg'ulot, sifat, samaradorlik.

**Annotation.** This article provides information about the effectiveness of using ICT in the education of deaf and hard of hearing children. Also, the possibilities of using ICT in the development of speech of deaf and hard of hearing children are listed.

**Key words:** deaf and hard of children, education, correction, speech, training, quality, efficiency.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlarning o'ziga xos ta'lim tizimi mavjuddir. Bu kabi ta'lim turlaridan biri inklyuziv ta'limdir. Bola rivojlanishidagi jismoniy yoki psixik nuqsonlardan qat'iy nazar unga umumiy sharoitda ta'lim olishni tashkil etish masalasi dolzarb sanalmoqda. Bunday bolalarning ijtimoiy kamchiligi bevosita birlamchi nuqsonga emas, balki ijtimoiy ehtiyojga bog'liq bo'ladi. Bu ehtyojni maxsus tashkil qilingan va o'ziga xos tarzda uyushtirilgan ta'lim usullari vositasida qondirish mumkin, ya'ni me'yorda rivojlanish sharoitida an'anaviy usullar bilan hal qilinadigan rivojlantiruvchi va ta'limiy masalalarning hal qilinishi o'ziga xos yo'llar, maxsus metodlar va vositalarning qo'llanishini ko'zda tutadi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga ta'lim berish vositalarini ishlab chiqish hamma vaqt milliy va xorijiy maxsus pedagogikaning ajralmas yo'nalishi sifatida olib qaralgani tabiiy holdir.

Axborot texnologiyalarini milliy maxsus ta'limga joriy qilish masalasi nafaqat ijtimoiy-madaniy, balki kasbiy kontekstda ham dolzarb masalalardan biridir. Maxsus ta'lim tizimining rivojlanishida kompyuterning noyob instrumental imkoniyatlari ustida fikr yuritish hamda axborot texnologiyalarini milliy an'analar kontekstiga singdirish orqali inklyuziv ta'limga ta'sirini ham ta'kidlash joizdir. Axborot texnologiyalaridan foydalanish muammosi avvalam bor eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limining eng murakkab va o'ziga xos sohalaridan biri – nutqning talaffuz jihatini shakllantirish va korreksiyalash sohasiga tegishlidir. Zero, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab va maktab-internatlarning o'quv rejasidagi o'quv fanlarini o'zlashtirishda nutq va talaffuzning rivojlanganlik darajasi muhim o'rinni egallaydi hamda bu masala maxsus ta'limda faoliyat olib boradigan barcha pedagoglar va

mutaxassilarning vazifalari doirasiga kiradi.

Shuning uchun ham XX asr davomida jahonning turli mamlakatlarida talaffuzni shakllantirish va korreksiyalashda nutqning akustik komponentlarini vizuallashtirish prinsipiga asoslangan yordamchi vositalarni yaratish ustida ish olib borildi. Mutaxassislarning uzoq yillar davom etgan ilmiy izlanishlari ovozli nutqning o'zlashtirilishini osonlashtirishga, bolalar hozirgi va oldingi vaqt rejimida o'zining nutqiy faoliyatini tahlil qilishi uchun ularga qo'shimcha vizual vositani taqdim etishga qaratilgan. Jumladan, T.K.Korolevskaya, A.G.Ippolitova, O.I.Kukushkina, R.Ye.Levina, V.A.Minkovich, V.A.Razdolskiy, Ye.F.Rau, F.F.Rau, R.Potter, N.Green, W.Pronovost, A.Foursin, V.Ball va boshqalarning ilmiy izlanishlarida AKT ning kar va zaif eshituvchi bolalar mustaqil faoliyatini tashkil etishdagi imkoniyatlari ochib berilgan.

AQSh va G'arbiy Yevropada birinchi elektron-nurlanuvli naychalar paydo bo'lishi bilan ovozli nutqni vizuallashtirish vositalarini ishlab chiquvchilar uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ldi. Stokgolmda G.Fant, Keyptaunda R.Djilkom, Yaponiyada X.Sudzuki, T.Taxakasi ishlab chiqqan priborlar va qurilmalar ayniqsa mashhur bo'ldi.

Nutqning talaffuz jihatini shakllantirish va korreksiyalashda qo'llanadigan yordamchi vositalar bolada nutqning talaffuz jihatini normada shakllanish mexanizmlarining bog'liqligiga asoslanadi. Ma'lumki, nutqning talaffuz jihatini o'zlashtirish zaminida atrofdagilarni eshitib idrok etiladigan nutqiga taqlid mexanizmi yotadi. Atrofdagilarning og'zaki nutqini idrok etish uchun zarur bo'lgan sensor kanallarning saqlanganligi bolada nutqning talaffuz jihatini shakllantirish sharti hisoblanadi. Shunday qilib, eshitishida nkqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim sohasidagi alohida ehtiyoji yordamchi va o'z xarakteriga ko'ra o'ziga xos ta'lim vositalari yordamida qondirilishi mumkin, zero ular nutqni eshitib idrok etishdagi yetishmovchilikni boshqa sezgilar hisobiga to'ldirish imkoniyatiga ega.

Bolalar talaffuzidagi har xil buzilishlarni korreksiyalashda zarur bo'lgan akustik nutq komponentlarini vizuallashtirish vositalariga qo'yiladigan pedagogik talablar tizimi maxsus tashkil qilingan tadqiqotlar jarayonida asoslab berilgan. Talablar tizimiga quyidagilar kiradi:

- nutqning asosiy akustik komponentlarini vizuallashtirish;
- nutqning akustik tuzilishidagi asosiy komponentlarning pribor ekranida bola uchun axborot obrazlari ko'rinishida aniq aks etishi;
- vizual tasvirning tovush sadosi tugaganidan keyin ham pedagog uchun qulay bo'lgan har qanday vaqt davomida ekranda saqlanishi;
- ishonchli teskari aloqa (real vaqt rejimida interfaol o'zaro aloqa);
- har qanday nutq elementidagi har qanday jaranglash namunalarini xotirada uzoq vaqt saqlash hamda ularning tahlilini o'tkazish uchun zarurat tug'ilganda ekranga chiqarish imkoniyatini ta'minlash.

Bu o'rinda shuni ta'kidlash lozimki, qachonki ovozli nutqni vizuallashtirish tizimi bola uchun o'z talaffuzini nazorat qilishning qo'shimcha vositasi sifatida olib qaralar ekan, shundagina ushbu talablar ro'yxati to'liq bo'la oladi. Bu kabi vositalar kar va zaf eshituvchi bolalarning inkyuziv ta'lim sharoitida o'quv fanlarini egallashda o'zining ijobiy ta'sirini beradi. O'quvchilar o'zlarining nutqini nazorat qiladilar. Lug'at zaxirasini boytadilar.

Xulosa shuki, kar va zaif eshituvchi bolalarni inklyuziv ta'limga jalb etishda dasrlarning to'liq texnik va metodik ta'minoti o'quvchilar bilan differensial ishlashni tashkil etishda muhim shartlardandir.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. Djuraev R.X., soy M.N., Daniyarov B.X., Gayer T.V. *Интерактивный комплекс в образовательном процессе* / –Т.: Шары, 2001. -268 s. 17-b .
2. Begimqulov U. *Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti*. Ped.fan.dok. diss. avtoref. T.: 2007.-37 b.
3. Abduqodirov A.A., *Smart-texnologiyasiga oid tushunchalar va uning asosiy tamoyillari*.//Axborot ta'lim makonini takomillashtirishda axborot resurslari va texnologiyalari integratsiyasi: Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman materiallari. (15 aprel 2019 yil) – Toshkent.:TDPU, 2019.
4. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2022). Nutq ustida ishlashning tizimli yondashuvlari orqali eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga tayyorlash. *Pedagogik ta'lim innovatsiyon klasteri*, 1(1), 350-352.
5. Ibadullaeva, Sh. N., Masalieva, S. (2022). Inklyuziv ta'lim sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirish omillari. *Inklyuziv ta'lim*, 1(2), 111-113.
6. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2021). Nogironligi bo'lgan ota-ona qaramogida bo'lgan yetim bolalarni ijtimoiylashtirishning metodik klasteri. *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar*, 6(1), 280-286.
7. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2021). Ta'lim klasteri sharoitida erta inklyuziyaga erishish ko'zlear implantli bolalar ijtimoiylashuvining eng optimal omili. *Yangi O'zbekistonda xalq ta'limi xodimlarini malakasini oshirishda zamonaviy yondashuvlar*, 1(1), 55-65.
8. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2021). Ta'limda tolerantlikka erishish kelajak o'qituvchisini inklyuziv ta'limga tayyorlashga erishish sharti sifatida. *Zamonaviy maktabda va jamiyat aloqadorli*, 1(1), 61-65.
9. Ibadullaeva, Sh. N., Juraeva, Z. (2021). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni inklyuziv ta'limga tayyorlashda korresion mashg'ulotlarning ahamiyati. *Inklyuziv ta'limning dolzarb masalalari*, 1(1), 35-70.
10. Sh.N.Ibadullaeva magistrlik dissertasiya “Ta'lim klasteri asosida inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishning samarali omillarini aniqlash”2022 y.



**AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)**  
**international scientific journal**  
**2-son**

Nashr qilingan sana: 25.03.2024.  
Shrift: "Times New Roman".

**“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ**

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.  
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172